

Araştırma Makalesi / Research Paper

DIYALE İLİ HANEKİN İLÇESİ TÜRKMEN FOLKLORUNDA KURT

Necdet Yaşar BAYATLI*

Öz

Eski Türklerden günümüze kadar kurt hep önemli ve kendisine hamilik, kutsallık, şifa verici, murat/dilek gerçekleştirici, uğur ve bereket getirici vb. gibi işlevleri yüklenen canlı bir kült/motif ve varlık olarak yerini korumuştur. Türk dünyasının muhtelif coğrafyalarında yaşayan Türkler arasında kurda atfedilen inanç öğelerinin büyük oranda benzer olması, bu varlığın Türk düşünce ve inanç sisteminde ne kadar köklü bir yer tuttuğunun somut göstergesidir. Kurttan türediğini düşünen, inanan ve bu düşünceyi muhtelif asırlarda kurduğu çeşitli devletler döneminde farklı anlatı şekilleri ile sürdüren ve benimseyen Türkler, günümüzde de bu hayvanın varlığını çeşitli vesilelerle yaşattıklarını farklı çalışmalardan elde edilen verilerle de ortaya konulmuştur. Irak Türkmenleri, Osmanlı Devleti'nin yıkılışından sonra Türkiye ve Türk dünyası ile bağları kesilmiş olmasına rağmen atalarından tevarüs ettikleri köklü ve tarihin derinliklerinden koparak kendilerine kadar ulaşan kültürlerini, düşünce sistemlerini, yargı değerlerini, örf adetlerini, millî kimliklerini ve millî kimliğin kapsadığı bütün unsurları muhafaza etmeyi başaran bir Türk topluluğudur. Nitekim Irak Türkmenleri, Irak'taki coğrafi konuları itibarıyla farklı millet ve etnik grupları ile bir arada yaşamaya mahkûm edilmişlerdir. Ancak bu beraber yaşamayı, sosyal ve kültürel olarak onları zayıflatmamıştır. Aksine Türkmenler atalarından tevarüs ettirttikleri köklü ve zengin kültür mirasları ile beraber yaşadıkları millet

Geliş Tarihi/ Date Applied: 07.05.2020

Kabul Tarihi/ Date Accepted: 17.07.2020

Makalenin Künyesi: Bayatlı, N. Y. (2020). "Diyale İli Hanekin İlçesi Türkmen Folklorunda Kurt". *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 50, 297-318.

DOI: 10.24155/tdk.2020.150

* Prof. Dr., Bağdat Üniversitesi, Diller Fakültesi, Türk Dili Bölümü Öğretim Üyesi.

necdetyasarbayatli@gmail.com / Bağdat.

ORCID ID: 0000-0002-6506-1379

ve etnik grupları büyük çapta etkilediği söylenebilir. Bu çalışmada Irak Türkmenlerinin yaşadıkları yerleşim birimlerinden biri olan Diyale iline bağlı Hanekin ilçesi Türkmenlerinin folklorunda kurt olgusu üzerine durulmuştur. Kurtla ilgili farklı sözlü kaynaklardan yapılan derlemeler sonucunda elde edilen 61 atasözü, 3 çocuk oyunu ve 63 halk inancı tespit edilmiştir. Bunlar ayrı başlıklar altında ele alınmış, tasnif edilmiştir. Sözlü kaynaklardan derlenen atasözleri Hanekin ilçesi Türkmen ağız özelliği muhafaza edilerek yazıya geçirilmiş ve her atasözünün yanında Türkiye Türkçesi verilmiştir. Çalışmanın sonucunda elde edilen verilerden yola çıkarak bir değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar sözcükler: Türk dünyası, Irak Türkmenleri, Hanekin ilçesi, halk inançları, kurt.

A Study on Wolf in Turkmen Folklore in Khanaqin District, Diyala Governorate

Abstract

A wolf is a living being that has been able to maintain its existence among Turks from ancient times to the present day. It has been entrusted with roles such as protection, treatment, the fulfillment of wishes and demands, and brings blessing and happiness. Whereas the Turks who live in different regions gave the same importance and belief into it, and at the same level, show us the extent of his great and important place in their intellectual system and beliefs. As the Turks believe and think that they have been originated from the wolf and have preserved this belief over many ages and different countries have established and narrated a different story about the wolves, they still maintain its existence in different fields according to what was reached in different studies. Iraqi Turkmen separated from the Turkish culture physically during the fall of the Ottoman Empire, but the Turkmen are one of the Turkish societies that have been able to preserve their culture, intellectual system, values, customs, traditions, national identity and all that carries the national identity elements that they inherited from their ancestors; as the geography in Iraq ruled over the Turkmen living with different nationalities and societies. Living together with these nationalities and societies has not socially and culturally weakened them. In contrast, having a rich and rooted culture enabled them to influence these nationalities and societies. In this study, the topic of the wolf is addressed in the folklore of Turkmen in Khanaqin, Diyala Governorate. Sixty-one proverbs, three children's games, and sixty-three beliefs are collected from oral sources and were grouped and dealt with separately. The texts of the proverbs that we have collected are written down by preserving the accent of Khanaqin's Turkmen. On the side of each text, the proverb is written in the modern Turkish language as well. In conclusion, the results that we have reached are evaluated based on the material covered and studied.

Keywords: Turkish world, Iraqi Turkmen, Khanaqin district, popular beliefs, wolf.

Giriş

Mistik mitolojik boyutu ile Türk halk kültüründe bir kült hâline gelen kurt, Türk dünyasının birçok yerinde olduğu gibi Türk dünyası coğrafyası dışında kalan Türkler arasında da hep önemli bir yere sahip olmuştur. Bozkır medeniyetinin bir uzantısı olduğu düşünülen kurt, Türkler için bir hayvandan ziyade bir kuvvet, zafer, koruma, uğur, bereket ve tedaviye çağırışım simgesi olarak Türk mitolojisi ve halk inançlarında tarih boyunca hep varlık göstermiştir.

Proto Türkler arasında kurt bir totemken Hun devrinde ata kültürünün bir parçası hâline gelmiştir. Zamanla gelişen hayvan-ata kavramı devlet, hükümdarlık vb. unsurların simgesi de olmuş; gök ve yer unsurlarıyla ilgili çeşitli anlamlar kazanmıştır (Çoruhlu, 2006: 138).

Kamlık inancını yaşayan Türkler arasında kurt yaşam ve savaş gücünün önemli bir işareti sayılmıştır. Çevik, hareketli ve güçlü bir hayvan olduğu için çeşitli dönemlerde kimi Türk boylarının bayrak ve flamalarına sembol olarak geçmiştir (Artun, 2014: 325-326).

Taşdığı değerlerle Türk halk inançlarında kutsal bir hayvan sayılan kurdun totem, tös veya ongun oluşu bir yana o âdeta ak ve kara iyileri hamiliğinde bir arada barındıran gerektiğinde don da değişebilen âdeta hayra ve gerektiğinde de bir güce sahiptir (Kalafat, 2009: 81).

Kurdun etrafında oluşmuş inanmaları bütün sözlü kültür ürünlerinde örneklemek mümkündür. Yer ve insan isimlerine kadar yansıyan bu birikim, hayvan üslubundaki yerini almış olmasına rağmen yazılı edebiyatımıza yeterince yansımamış olsa da Türk kültürlü halkların irfanında bir kurt anlayışı oluşturduğu söylenebilir (Kalafat, 2012: 37).

Birçok Türk destanında Türk soyunun yaşatılmasında, muhafaza edilmesinde veya da yeniden türemesinde karşımıza çıkan kurt, Bozkurt şeklinde anılmaktadır. Göktürklerin Bozkurt ve Ergenekon ile Uygurların Türeyiş Destanlarında Türklerin soyu kurttan geldiği belirtilmektedir.

Oğuz Kağan Destanı'nda kahramanın fizikî özelliklerinden bahsedilirken “Beli kurt beli gibi” bir benzetme kullanılmıştır. Destanda Oğuz Kağan, topladığı halkına buyrukta bulunurken “Bozkurt sesi bize savaş narası olsun.” diye seslenmiştir. Destan olayları sırasında Oğuz Kağan çadırına giren gök ışıktan çıkan gök tüylü, gök yeveli büyük bir erkek kurdun Oğuz’un ordusuna yol gösterdiği ve bu kurdun Tanrı’nın Oğuz’a gönderdiği kutsal bir rehber olarak belirtildiği görülmektedir (Uraz, 1994: 143). Göktürklerin Bozkurt ve Ergenekon destanlarında Türk soyunun kurttan türemiş olduğu veya kurt sayesinde muhafaza edildiği belirtilmektedir (Ögel, 2003: 18-24). Uygurların Türeyiş destanına göre, Hun beylerinden

(Kun yabgularından) biri, sahip olduğu iki güzel kızını Tanrılarla evlendirmek istemiştir. Bunun için ülkesinin kuzey kısmında bulunan yüksek bir tepe üzerine bir kule yaptırıp iki kızını oraya getirmiştir. Bir süre sonra kızlar, buldukları kulenin etrafında dolaşan kurdu Tanrı sanarak onunla evlenmişlerdir. Bu evlilikten Dokuz Oğuzlar doğmuştur. Hepsinin de sesi kurda benzemiştir (Atsız, 1992: 75). Bununla birlikte Türk edebiyatının mihenk taşlarından Dede Korkut Hikâyelerinde de kurdun yüzünün mübarekliğinden söz edilmektedir.

Kurt, renklerine göre; *Bozkurt, Gök Börü, Ak Kurt, Kızıl Kurt*; Türk bayrak ve efsanelerinde ise *Börü, Börte, Börcü, Asena, Sina, Cina, Cine, Cino, Yaşka* (Güven, 2003: 84) adlarla adlandırıldığı kaynaklardan öğrenmekteyiz. Türk dünyası ve kültür coğrafyasında bu niteliklere sahip kurtla ilgili inanç ve değer unsurlarına Irak Türkmenlerine ait sözlü kültür ürünlerinde de benzer şekilde bulunduğu söylenebilir.

Bu çalışmada Irak Türkmenlerinin yaşadığı yerleşim birimlerinden Hanekin ilçesi Türkmen folklorunda Kurt motifi üzerine durulmuştur. Irak'ın başkenti Bağdat'ın 184 km. kuzey doğusunda yer alan Diyale ilinin önemli ilçelerinden olan Hanekin (İlçe hakkında ayrıntılı bilgiler için bk. Bayatlı, 2011: 251-255) günümüzde de Türkmenlerin yoğun olarak yaşadığı bir yerleşim birimidir.

Bu ilçede yaşayan Türkmenler, Türk kültür varlığının bütün unsurlarını canlı olarak muhafaza edip yaşatmaktadırlar. İlçedeki Türkmenler, kendileri ile birlikte yaşayan diğer etnik gruplardan ne kadar etkilenmişler o kadar da onları etkiledikleri rahatlıkla söylenebilir.

Türk dili, kültürü, gelenek-göreneğini, ananesini günümüzde canlı bir şekilde yaşatan Hanekin Türkmenleri arasında Türk halk kültüründe oldukça önemli bir kült, motif, sembol, unsur teşkil eden kurtla ilgili inanç, gelenek ve göreneklere birçok vesileyle yaşamaktadır. Bu çalışmada ilçe Türkmenleri arasında kurtla ilgili çeşitli sözlü kaynaklardan derlenen atasözleri, çocuk oyunları ve halk inançları ele alınmış ve incelenmiştir.

İnceleme

1. Hanekin Türkmen Atasözleri

Ataların yüzyıllar boyunca karşılaştıkları olay ve tecrübelerden aldıkları dersleri bilgece düşünce yahut nasihatleri, değer yargılarını düsturlaştırarak sonraki nesillere devrettikleri ve herkesçe benimsenmiş özlü sözler (Kaya, 2007:110) olarak tanımlanabilen atasözleri, bir toplumun yaşam felsefesini ve dünya görüşünü anlatan kesin yargı niteliğinde olup incelendiği zaman ortaya çıktığı ulusun yaşamı nasıl gördüğünü, insana nasıl ve

niçin değer verildiğini, hangi toplumsal kural ve ilkelere uyulması gerektiğini rahatlıkla anlaşılabilir (Artun, 2011: 300) özelliğiyle halk edebiyatı ürünleri arasında çok önemli bir yere sahip olup halk kültürünün bütün incelik ve unsurlarını kapsamaktadır. Bu unsurlardan biri de Türk inanç sisteminde önemli bir yeri olan kurt motifidir. Türk dünyasının birçok topluluğunda (bk. Çobanoğlu, 2004: 365-372) olduğu gibi Hanekin Türkmenlerine ait atasözlerinde de kurt önemli bir unsur olarak yer almaktadır.

İlçeden derlenen ve içinde kurt ifadesi geçen altmış atasözü derlenmiş ve tespit edilmiştir. Örneklerin bir kısmı atasözü ve deyim niteliğini gösterirken bir kısmı da mecazi, ifade niteliğini göstermektedir.

Bu çalışmada sözlü kaynaklardan derlenen atasözleri ve kalıp ifadeler Hanekin ilçesi Türkmen ağız özelliği muhafaza edilerek yazıya geçirilmiş ve her birinin yanında Türkiye Türkçesindeki karşılığı verilmiştir.

1. Qurttan qoyın barışıla. (Kurtla koyun barıştılar.) (Kk4)
2. Qurttan çeçel bir oldı. (Kurtla çakal bir oldu.) (Kk2)
3. Qurtlar kimin gozi açığıdı. (Kurt gibi gözleri açıktır.) (Kk7)
4. Qurtın oğlu utandırmaz. (Kurdun oğlu mahcup etmez.) (Kk10).
5. Qurt hilesi (Kurt hilesi) (Kk13)
6. Qurttan xelas olsa çaqlın eline düşer. (Kurttan kurtulursa çakalın eline düşer.) (Kk9)
7. Qoyını qurta amanat ediri. (Koyunu kurda emanet eder.) (Kk7)
8. Qurtten qoyın kimin (Kurtla koyun gibi) (Kk10)
9. Qurt quvvetinden düşende kopekkler onı qeşmer eder. (Kurt gücünden düşerse köpekler ondan dalga geçer.) (Kk5)
10. Istine qorxınmaz qurttı. (Onu merak etme o bir kurttur.) (Kk11)
11. Qurtın tobası ölmüdi. (Kurdun tövbesi ölümdür.) (Kk11)
12. Surunun çobanı olmasa qurtın payı ollı. (Sürü çobansız kalırsa kurdun payı olur.) (Kk11)
13. Xısım qurt kiminidi. (Akraba kurt gibidir.) (Kk2)
14. Kurt kimin acdı. (Kurt gibi açtır.) (Kk2)
15. Bir ceys çeçel bir qurt haqınnen gelebilmez. (Bir çakal sürüsü bir kurdu yenemez.) (Kk12)
16. Qurt geldi, çeçel geldi. (Kurt geldi, çakal geldi.) (Kk4)
17. Qurt xisimden eyyiterdi. (Kurt akrabadan daha iyidir.) (Kk2)
18. Qurt yatse de duşman onnan qorxar. (Kurt uyursa da düşmanı ondan korkar.) (Kk10)

19. Qurt vırrı çeqel yiri. (Kurt vurur çakal yer.) (Kk5)
20. Qurttan beyquş bir olunca qurdın sesi çıxtı. (Kurt, baykuşlarla anlaşınca avaz avaz bağırmaya başlar.) (Kk6)
21. Qurttan qoyın bir qapta yille. (Kurtla koyun bir tabakta yer.) (Kk6)
22. Namard evi boş gorende qurt ollu. (Namert evi boş bulunca kurt olur.) (Kk8)
23. Bes qurt sesi onı durdırır. (Onu sadece kurt sesi durdurur.) (Kk11)
24. Onda qurt gozı var. (Onda kurt gözleri var.) (Kk14)
25. Qurt yadına gelende eline kuteg allı. (Kurdu hatırlayınca köteğini eline aldı.) (Kk7)
26. Qoyın yemağ axtaranda qanşarına qurt çıkar. (Koyun yiyecek ararken karşısına kurt çıkar.) (Kk3)
27. Qurt bes qere koppekten qorxırı. (Kurt sadece siyah köpekten korkar.) (Kk2)
28. Qurt sesi eşiden xerxiz sevini. (Kurt sesini duyan hırsız sevinir.) (Kk2)
29. Qurt, uşağına avçılığ ogretiri. (Kurt yavrusuna avcılığı öğretir.) (Kk4)
30. Qurt olmsav qurtlar seni yer. (Kurt olmayacaksan seni kurtlar yer.) (Kk4)
31. Qurt ac olanda eyz quyriğini yer. (Kurt acıkınca kendi kuyruğunu yer.) (Kk4)
32. Surudan çıxanı qurt qapar. (Sürüden ayrılanı kurt kapar.) (Kk8)
33. Qurt kimin seriti hava kimin yüngüldü. (Kurt gibi hızlı yel gibi hafif.) (Kk10)
34. Qurt kimin qorxıtırı. (Kurt gibi korkutur.) (Kk2)
35. Qurettin cin kimin (Kurtla cin gibi) (Kk14)
36. Ne qurtı gorrem ne de o meni gorsın. (Ne kurdu göreyim ne de o beni görsün.) (Kk12)
37. Qurtı gorandav ogına bir qere koppek qoy. (Kurdu görünce önüne siyah bir köpeği salıver.) (Kk1)
38. Meydanda qurt oynırı. (Meydanda kurt oynar.) (Kk1)
39. Qoyın gozıve yuxı girmesin, qurt dolaşırı. (Ey koyun gözlerine uyku girmesin, kurt dolaşıyor.) (Kk1)
40. Qurtın sesi yağışı yağdırdı. (Kurdun sesi yağmuru yağdırdı.) (Kk1)

41. Gözleri qurt gozi kimi qeyyimdi. (Gözleri kurt gözü gibi güçlüdür.) (Kk1)
42. Qoyın yemeğ yiyende başında qurt tapıldı. (Koyun yemeğini yerken kurt ona musallat oldu.) (Kk3)
43. Qurt ülüyende aqıbetinen qorxını. (Kurt uluyunca akıbetinden korkulur.) (Kk7)
44. Dişlamağı qurdu öldürü. (Isırığı kurdu öldürür.) (Kk5)
45. Qurt kimin yatmaz. (Kurt gibi uyumaz.) (Kk9)
46. Qurt he qoyını bekliri. (Kurt hep koyunu bekler.) (Kk9)
47. İlan sesi varken qurt yatmaz. (Yılanın sesi varken kurt uyumaz.) (Kk7)
48. Qurt başınnan alıştım. (Kurdun kesilmiş kafasını görünce korkumdan alıştım.) (Kk11)
49. Qurtın talihsizliğı (Kurdun talihsizliğı) (Kk11)
50. Qurt işini eyyi billi. (Kurt işini iyi bilir.) (Kk13)
51. Qurt dediğ, qulağı çıxtı. (Kurt dedik, kulağı çıktı.) (Kk12)
52. Qurttan yer, qoyunnan yığlırı. (Kurtla yer, koyunla ağlar.) (Kk3)
53. Qurttan qorxan adam koppek besler. (Kurttan korkan adam, köpek yetiştirir.) (Kk15)
54. Qurt koyunu gorse tobeden vazgeçer. (Kurt, koyunu görünce töbesini bozar.) (Kk13)
55. Qurttan kıyamete qalmağ. (Kurttan kıyamete kalmak.) (Kk4)
56. Çeqel var baş qopartırı, qurdun adı var. (Çakal var kafa koparır, ancak kurdun adı var.) (Kk6)
57. Ölen koyun qurttan qorxmaz. (Ölmüş koyun, kurttan korkmaz.) (Kk6)
58. Qurtın oğlı qorxmaz. (Kurdun oğlu korkmaz.) (Kk8)
59. Qurt gidende çeqel başını çıxattı. (Kurt gidince çakal ortaya çıktı.) (Kk1)
60. Qoyın eyz ayağıdan qurta gidiri. (Koyun kendi ayakları ile kurda gider.) (Kk9)
61. Qurt qurtlığınnan vazgeçmez. (Kurt, kurtluğundan vazgeçmez.) (Kk5)

2. Kurtla ilgili çocuk oyunları

Sürekli gelişmekte olan teknolojinin getirdiği yenilikler, birçok alanda olduğu gibi çocuk oyunlarında da etkisi kendini göstermiştir. Günümüzde

teknoloji ile tanışan ve iç içe yaşayan yerleşim birimleri çocukları arasında ne yazık ki artık geleneksel oyunların oynanmadığı görülmektedir. Hâlbuki geleneksel oyunlar, çocuğun doğup büyüdüğü ortamın, yörenin; mensup olduğu milletin gelenek-görenekleri, yargı değerlerini, inanç sistemini vb. ince kültür unsurlarını kavramakta ve benimsemekte önemli bir role sahip olduğu gerçeği ortadadır. Çocuk oyunlarında zengin Türk kültürümüze ait birçok unsur görülebilir. Hanekin Türkmenlerinden Türk halk kültürünün önemli motiflerinden kurt adını taşıyan üç adet çocuk oyunu tespit edilmiştir. Bunlar;

1. Qurtten Qoyun (Kurtla Koyun)

Erkek ve kız çocukların birlikte oynadıkları bu oyunda, çocuklar birbirlerinin elini kenetleyerek aralarında kura çekilişi sonucunda adı çıkan bir çocuğa koyun rolünü vererek oluşturacakları halkanın arasına, bir diğeri de kurt rolü vererek halkanın dışına koyarlar. Halkayı oluşturan çocuklar hızlıca dolanır ve kurdu temsil eden çocuğun halkanın içindeki koyunu temsil eden çocuğun yanına girmesini engellerler. Kurdu temsil eden çocuk halkaya girmeyi başarırsa halkayı oluşturan çocuklardan biriyle yer değiştirir. Oyun sırasında kurdu temsil eden çocuk “Men qurtam girerem”, halkadaki çocuklar ise “Biz burdayıg qoymanıg”, koyunu temsil eden ise “Men feqirem gunaham” der (Kk5).

2. Qurtten Nene (Kurtla Anne)

Erkek ve kız çocukların birlikte oynadıkları bu oyunda erkek çocukların biri kurt rolünü alır, kız çocuklardan biri de anne rolünü alıp mahallenin bir köşesinde dört veya beş erkek-kız çocuğu arkasında saklar. Kurt çocuk, annenin arkasında duran çocukların birini safına çekmeye çalışır. Bu sırada kurt “Acam yemağ isterem” der, anne ise “Uşağlarımnan vermerem” diye cevap verir (Kk3).

3. Qurtten Koppek (Kurtla Köpek)

Bu oyun erkek ve kız çocuklar tarafından oynanır. Oyuna göre çocukların biri topal bir kurt rolünü, bir diğeri çocuk ise köpek rolünü oynar. Beş altı çocuk da koyun rolünü yaparak bir köşede beklerler. Oyunu kazanmak için en fazla 100 metre uzunlukta bir çizgi çizilir. Oyuna göre kurt, koyunları temsil eden çocuklardan birini seçip onunun elini tutarak toparlaya toparlaya belirtilen çizgiye götürmeye çalışır. Köpek rolünü oynayan çocuk ise onun arkasından koşar. Kurt belirtilen çizgiye köpeğe yakalanmadan ulaşırsa kazanmış olacaktır. Köpek onu yakalarsa yenilmiş olacak ve koyun rolünü yapan çocuklarda sırası ile kurt rolünü yapacaklar (Kk7).

3. Halk İnançlarında Kurt

İnanç, Tanrı'ya, bir dine, bir mezhebe, bir insana, bir peygambere, bir imama, insanüstü bir güce, tabiat olaylarına, bir düşünceye, bir kaniya, bir görüşe, bir iletiye, bir öğretiyeye, bir öneriyeye, bir sanıya, bir olguya, bir iddiaya, bir varlığa; ister taş, kaya, ağaç, mezar, su, ateş, toprak, güneş, ay, yıldız, hayvan, figür, gibi somut; ister din, mezhep, fikir, ruh, gibi soyut bir nesneye, bir şeye gönülden, kalpten, içten inanmak, güvenmek, iman etmek, tasdik etmek, itimat etmek, kanaat getirmek, bağlı bulunmak, onu uygulamaya çalışmak, onu savunmak anlamına gelir. Bu bağlanmanın, bu inanmanın, bu güvenmenin, bu itimat etmenin kimin tarafından, ne zaman, nereden geldiğinin ve niçin uygulanmasının gerektiğinin, doğru ve kesin olduğuna dair herhangi bir somut kanıt olmamasına, başkalarının tanıklığı üzerine kurulmuş kanıtlar olmasına, akla mantığa aykırı olmasa da akılla desteklenmemesine rağmen araştırılmadan, tereddüt edilmeden kabul edilir. İnanç insanın şuuraltı dünyasında köklü ve sağlam bir temele sahiptir. İnanç insanın iç dünyasını etkilediğinden onun davranışlarını, hareketlerini, konuşmasını, gülmesini, ağlamasını ve günlük hayatındaki her şeyi olumlu veya olumsuz şekilde etkiler. Her inancın altında bir bilinmezlik, bilmezlik mevcuttur. Çünkü insan bilmediği fakat merak ettiği ve bilmek, öğrenmek istediği bir konunun gerçeğini anlamak için bir açıklama ihtiyacını duyar. İşte bu ihtiyacın sonucunda inanç meydana gelmiştir (Bayatlı, 2011: 39-40).

Türkler binlerce yıllık tarihlerinde etkisi altında kaldığı totemizm, animizm, Manihaizm, Şamanizm, Budizm, Zerdüştlük gibi din sistemleri Türk halk inançlarını şekillendirmiştir. Bu inançları yüzyıllarca benimseyen ve gerçek olduğunu kabul eden Türkler, İslam dinine girdikten sonra İslam dininin kurallarına aykırı olmayanları hemen atamamıştır. Dolayısıyla bu inançların, pratik ve uygulamaların birçoğu İslami bir kılığa bürünerek günümüze kadar gelmiştir. Örneğin, Şamanizm kaynaklı saçı saçma geleneği okuryazar olmayanlar arasında olduğu kadar okuryazarlar arasında da icra edilmektedir. Başka bir örnek vermek gerekirse; yolcunun arkasından su dökme pratiği üzerinde duralım; bilindiği gibi eski Türk inanç sisteminde su "ıduk", mukaddesatlar arasında önemli bir unsurdur. Günümüzde ise farklı tabakalardaki insanlar tarafından yolcunun arkasından, sağ salım gidip dönmesi, yolunun aydınlanması inancıyla su dökülür (Bayatlı, 2011: 42).

Türk halk inanç sisteminde önemli bir yeri olan kurtla ilgili Türk dünyasının muhtelif yerlerinde yaşayan Türk halk inançlarında ister eskiden ister günümüzde hep önemli bir varlık olarak yaşamış ve hâlen yaşadığı söylenebilir.

Türk dünyasının önemli bir parçasını teşkil eden Irak Türkmenlerinin yaşadıkları yerleşim birimlerinden Hanekin ilçesi Türkmenlerinin halk inançlarında kurt motifinin canlı olarak yaşadığı yapılan derlemelerden de tespit edilmiştir. İlçe Türkmenlerinden kurtla ilgili tespit edilen halk inançları aşağıda maddeler hâlinde sıralanmıştır.

1. Kurt ulumaya başlarsa, kötü bir şey olacağına, çok değerli bir insanın öleceğine haber sayılır. Gelebilecek kötülüklerin önlenmesi için evde bulunan bir taş ana kapıya doğru itilir (Kk9).

2. Kuraklığın yaşandığı dönemlerde kurt ulursa bol bol yağmur yağacağına inanılır. Hatta uzun uzun yağmur yağdıktan sonra halk arasında bu yağmurun dinmesi için kurdun tekrar ulumasının gerektiğine inanılır (Kk11).

3. Kurt siyah köpekten korkar, şayet siyah köpek kurdun ısırırsa kurdun vücudundaki ısırık yeri kurtlanır ve çürüdüktan sonra kurdun ölümüne sebebiyet verir. Bu yüzden büyücülerin çoğu siyah kedi gibi siyah köpeğin de uzuvlarını kara büyüde kullanır (Kk13).

4. Cini görebilecek tek hayvan kurttur. Bu yüzden cin kurttan korkar. Kurdun olduğu yere cin yaklaşmaz (Kk3).

5. Kurt, cinin üzerine işerse taş kesileceğine inanılır (Kk3).

6. Kurtlar, bir hafta koyun eti, bir hafta cin, bir hafta da yel ile uğraşarak geçinirler (Kk4).

7. Yeni evli kadın, kurdun sidiği üzerine işerse hamile kalmayacağına inanılır (Kk6).

8. Kurdun pisliği üzerine kısır kadın işerse hamile kalacağına inanılır (Kk9).

9. Hamile kadın, kurdun sidiği üzerine işerse doğuracağı çocuğun erkek olup cesur olacağına inanılır (Kk6).

10. İnsanın, köpeğin ve kurdun sidiği karıştırılarak kurdun uğrayabileceği yerlere serpilirse kurdun bir daha oraya uğramayacağına inanılır (Kk15).

11. Kurdun ayak izleri güçlü olduğu için ne yaptığı nereye gittiği hemen ortaya çıkar (Kk10).

12. Çocuk oynarken yere düşünce annesi “Kurt geldi” der ve onu kaldırır. İnanca göre cinler ve diğer görülmeyen varlıklar, çocuğun düşmesine sebep olmuştur. Kurt adını söyleyince bunlar korkup kaçar (Kk8).

13. Anneler, geceleri çocuklarını uyutmak için onlara “Yat yat kurt geldi” diyerek çocuğu korkutup uyuturlar (Kk14).

14. Rüyada, kurdun saldırısına uğrayan kişinin birileri tarafından kendisine saldırı düzenleneceğine inanılır (Kk14).

15. Rüyasında kurt gören kişinin, hilebazlığa ve dolandırıcılığa uğrayacağına inanılır (Kk3).

16. Rüyasında evine kurdun girdiğini gören kişinin kendisine veya evine zarar gelebileceğine inanılır (Kk2).

17. Rüyasında kendisini kovalayan kurdu öldüren kişinin karşısına çıkabilecek bütün zorluk ve engelleri aşabileceğine inanılır (Kk9).

18. Rüyasında dişi kurt gören bekâr erkeklerin ileride çok güzel bir kızla evleneceklerine inanılır (Kk11).

19. Yeni doğum yapan kadının yastığı altında kurt dişi konulursa gelebilecek kötülüklerden uzaklaşacağına, Al Nenesi veya Al Karısının ona yaklaşmayacağına inanılır (Kk 1).

20. Kurdun dişi yeni doğan bebeklerin göğüsleri üzerine veya çocukların saçlarına takılırsa kötülüklerden uzak olacaklarına inanılır (Kk1).

21. Nöbet tutan veya bekçilik görevini yapan kişinin, ölmüş veya öldürülmüş kurdun gözünü üzerine bulundurursa sabaha kadar gözüne uyku girmeyeceğine inanılır (Kk12).

22. Ölen veya öldürülen kurdun cesedi çiftliğe gömülürse bütün hayvanların hastalanıp ölebileceğine inanılır (Kk5).

23. Kurdu öldüren kişinin, ileride büyük kötülük ve günahları işleyeceğine, dinden uzaklaşacağına ve günahlı olarak öleceğine inanılır (Kk10).

24. Kurdun kemikleri ezilip toz hâline getirildikten sonra ahırın etrafına serpilirse o ahıra bir daha kurtların yavaşmayacağına inanılır (Kk10).

25. Savaşta, kurt kafasının bulunduğu yerlerin sürekli kurşun isabetine maruz kalacağına inanılır (Kk4).

26. Kurdun tüyleri bir muskalık kumaşa konulup seyit tarafından üzerine okunup üflendikten sonra çocukların üzerinde bulundurulursa hiçbir kötülüğe maruz kalmayacaklarına inanılır (Kk7).

27. Kurdun derisi seyit tarafından okunduktan sonra çocuğun üzerine konulursa gelebilecek her türlü kötülüğün engelleneceğine inanılır (Kk8).

28. Kurdun tüyleri bir tabakta yakılıp tütsüsü kısır kadının üzerine dolaştırılırsa hamile kalacağına inanılır (Kk8).

29. Kurdun sağ ayağının kemiğini yanında bulunduran kişinin hasımlarını sürekli yenilgiye uğratacağına inanılır (Kk9).

30. Kurdun sol ayağının kemiğini yanında bulunduran kişi, işleri ne kadar zor olursa olsun hiç yorulmayacağına inanılır (Kk9).

31. Kurdun kanı yaralara ve yanık yerlere sürülürse çok kısa bir süre sonra iyileşeceğine inanılır (Kk6).

32. Kurdun kanı görme kabiliyeti zayıf olan gözün üzerine sürülürse iyileşeceğine inanılır (Kk6).

33. Kurdun kanını suya karıştırarak içen kişinin taş kalpli bir insan olacağına inanılır (Kk6).

34. Kurdun kuyruk yağı eritilip kel saçlara sürülürse saçın çıkacağına inanılır (Kk6).

35. Kurdun soğan kokusundan hoşlanmadığına inanan çobanlar sürülerini otlarken sürekli soğan yiyip kokusunu çıkarmaya çalışır (Kk10).

36. Kurt, sürüdeki diğer kurtlara bile güvenmez (Kk5).

37. Kurdun bir gözü açık diğeri kapalı olarak uyduğuna inanılır (Kk10).

38. Kurt hasımlarını yenemediğinde diğer kurtları çağırmak için yüksek sesle uluduğu söylenir (Kk10).

39. Kurt gücünden düşerse diğer kurtlar tarafından yenilir (Kk10).

40. Gücünden düşen kurt, diğer kurtlara yem olmamak için onlardan uzak bir yere gitmeyi tercih eder (Kk10).

41. Kurt, koyun sürüsünden koyun kapmak için köpeği aldatmak üzere yerini değiştirerek ulumaya başlar (Kk12).

42. Kurt koyunu ilk yakaladığında kendisine karşı direnmesini önlemek için onun kafasına vurur ve bayıltır (Kk5).

43. Kurt, genellikle güneşin çıktığı saatlerde sürüye musallat olur. Çünkü çoban ve köpekler sürülerini ondan korumak için sabaha kadar uyu-mazken genellikle o saatlerde uykuya yenik düşerler (Kk9).

44. Kurt insanın sağ tarafından çıkıp saldırırsa onu yener, sol tarafın-dan çıkarsa ona yenik düşer (Kk15).

45. Kuşbazlar, kuşlarını kedilerden korumak için kuşlarının bulunduğu yere kurt kafasını dikerler (Kk15).

46. Kurdun saldırdığı insan vücudunda bırakacağı yara izinin hiç git-meyeceğine inanılır (Kk7).

47. Yeni doğan bebeğe verilen süte kurt sütü karıştırılırsa çocuğun ile-ride cesaretli ve söz sahibi olacağına inanılır (Kk8).

48. Kurt acıkınca yiyecek bulmadığında tırnakları ile yeri kazmaya başlar. Kazı sırasında tırnaklarının değdiği çakıl taşları birer buncuğa dö-nüştüğüne inanılır. Söz konusu boncuğu taşıyan kişinin başına kötülük gel-meyeceğine inanılır (Kk14).

49. Kurdun gözü sara hastalığı olan kişinin üzerine bulundurulursa sara nöbetine maruz kalmayacağına inanılır (Kk14).

50. Karşısında siyah kurt gören kişinin yakın zamanda bir kaza sonucunda öleceğine inanılır (Kk3).

51. Korkmuş veya kötü bir varlık tarafından kendisine zarar verildiğine inanılan ve sürekli ağlayan çocuğun kundağına bir kurt dişi veya kemiği konulursa iyileşeceğine ve sakinleşeceğine inanılır (Kk2).

52. Bağ, bostan, tenha ve ıssız yerlerde çalışan kişi cebinde kurt dişi veya kurt kemiğinin bir parçası taşırsa bütün kötülük ve zararlardan korunacağına inanılır (Kk9).

53. Hamile kalamayan veya hamile olduktan kısa bir süre sonra düşük yapan veya doğum yaptıktan kısa bir süre sonra çocuğu ölen kadının karnı üç gün veya yedi gün boyunca kurt derisi ile sarılırsa kısır kadının doğuracağına, hamileliğin iyi gidileceğine ve doğan çocuğun ölmeyeceğine inanılır (Kk8).

54. Karanlıkta kurdun gözünün içine uzun süre korkmadan bakan kişinin cesaretinin artacağına inanılır (Kk7).

55. Kurdun pençesini muhafaza edip yanında taşıyan kişi, karşısındaki insanı ikna etme konusunda çok başarılı olacağına inanılır. Bu yüzden yaşlıların birçoğu kurt pençesini bir kumaş içinde ceplerinde saklı tutarlar. Bu durum bizzat tarafımızdan görülmüştür (Kk5).

56. Damada güç vereceği inancıyla eskiden gerdek gecesinde damat ile gelin için hazırlanan yatağın altına bir parça kurt derisi konulurdu (Kk5).

57. Kurdun ulumasını duyan kadınlar, evde bir duvara veya yere üç defa vurur ve “Bismillahirrahmanirrahim” der. Böylece gelebilecek kötülüklerin önüne geçileceğine inanılır (Kk3).

58. Kurt kemiğinin bir parçası bulunduğu eve bereket ve bolluk getireceğine inanılır (Kk6).

59. Kurt cesedini parçalayan veya kurdun bir yerine saplanan bıçak veya hançerin bulunduğu eve vahşi hayvan ve hırsızların giremeyeceğine inanılır (Kk13).

60. Kurt derisinden yapılan minder, kemer, cüzdan, silah veya hançer kılıfları, çok değerli insanlara hediye edilir (Kk9).

61. Kurt etini yiyen erkek adamın cinsellik gücünün artacağına inanılır (Kk5).

62. Kurt arkasından yürüyen veya koşan insanın hayır ve bollukla karşılaşacağına inanılır (Kk3).

63. Çekingen ve utangaç erkek çocuklara kurt ciğeri veya kurt kalbi yedirildiğinde cesaretli olacaklarına inanılır (Kk8).

Uluyan kurdun gelecek kötülük, zarar, felaket vb. gibi acılı olayların yaşanacağına; yağmur veya karın yağacağına haber verdiği inancı kurdun gelecekte haber verme işlevinden kaynaklandığı düşünülebilir.

Kurdun siyah köpekten korkması veya çekinmesi, Türk inanç sistemindeki siyah hayvanların çetin hayvan olduklarından kaynaklandığı söylenebilir. Siyah, köpek veya siyah kedi her zaman insanlarda korku ve tedirginlik kaynağı olmuştur. Nitekim kara büyü yapanların çoğu siyah kedi ve siyah köpek uzuvlarından yararlandığı bilinmektedir.

Üç harflilerin kurttan korktuğu veya çekindiği, kurdun onun üzerine işemesi ile taş kesileceği inancı kurdun insanların göremediği varlıkları görebilmesi özelliğine bağlanabilir.

Türkler, diğer hayvanlardan kurdu farklı olarak gördüğü için onun yediği, içtiği, sidiği ile ilgili bir sürü pratik ve uygulamaların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Hatta ona ait olan birçok hususun toplum tarafından tabulaştırıldığı söylenebilir. Onun sidiği üzerine işeyen evli kadının hamile kalmayacağı inancı bunun sadece bir örneği sayılabilir.

Bununla birlikte kurda ait olan hususlardan yararlanma inancı da halk arasında yaygındır. Hamile kalamayan evli kadının onun sidiği üzerine işemesiyle hamile kalacağı; hamile kadının onun pisliği üzerine işemesi ile doğuracağı çocuğun erkek olup cesur olacağı inancında görebiliriz. Bu durumda kurda dilek gerçekleştirici bir işlev de yüklenmiştir.

Aynı minvalde insan, kurt ve köpek sidiğinin karşımı ile hayvanların kurttan koruması uygulaması da düşündürücüdür. Çünkü köpek, koyunları kurttan korumaya çalışır. Kurttan çıkan sidiğin köpekten ve insandan çıkan sidiği ile karıştırılarak hayvanların bulunduğu yerin etrafına serpilmesi ile hayvanların güven altına alınacağı inancı kurdun hamilik işlevine yüklenbilir. Bu hamilik işlevinin bir başka örneği kurdun kemikleri ezilip toz hâline getirildikten sonra ahırın etrafına serpilirse o ahıra bir daha kurtların yanaşmayacağı inancında görülebilir.

Kurdun ayak izlerinin apaçık bir şekilde yerde görülmesi ile ilgili halk arasında mevcut söylentiler ise onun güçlü olup kimseden korkmadığı, çekinmediği ve düşmanına meydan okuduğu inancından doğduğu söylenebilir.

Kurdun hamilik ve kurtarıcılık işlevi ile ilgili bir başka örneği çocuğun yere düşmesi ile annenin “Kurt geldi!” demesinde görülmektedir. İnanca göre görülmeyen varlıklar tarafından düşürülen çocuğunu himaye altına almak isteyen anne kurdun yardımını talep eder. Annelerin kurtla ilgili bir

başka pratiği de çocukları uyusun diye onları kurdun gelmesi ile korkutmasında görülmektedir. İnançların birinde anne kurttan yardım isterken diğerinde onun adını kullanıp çocuğunu korkutarak uyutmasını sağlamak ister. Böylece kurt hem yardım hem de korkutma unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hamilik işlevi altında değerlendirilebilen başka bir inanca göre, kurt cesedini parçalayan veya kurdun bir yerine saplanan bıçak veya hançerin bulunduğu eve vahşi hayvan ve hırsızların girmeyeceğine inanılır. Bununla birlikte kurt acıkınca yiyecek bulamadığında tırnakları ile yeri kazarken tırnaklarının değdiği çakıl taşları birer boncuğa dönüştüğüne ve söz konusu boncukları taşıyan kişinin başına kötülük gelmeyeceğine inanılması kurdun hamilik işlevi üstlendiği ile açıklanabilir. Taşların boncuğa dönüşmesi ise kurdun mistik gücüne bağlanabilir.

Kurt, Türk inanç siteminde aldığı önemli konumdan dolayı insanların rüyasında görülmesi de farklı yorumlara yol açmıştır. Sözelimi, kurdun saldırısına uğrayan insanın saldırıya uğrayacağına; kurdu gören kişinin hilebazlık ve dolandırıcılığa maruz kalabileceğine, evine kurt girenin kendisine, ailesine zarar geleceğine; kendisine saldıran kurdu öldürenin zorluk ve engelleri aşacağına; dişi kurdu gören bekâr erkeklerin güzel bir hanım kızla evleneceğine delalettir, şeklindeki inanmalar halk tarafından ciddi bir şekilde yerini korumaktadır.

Kötü ve görünmeyen varlıklardan ve nazardan korunmaları için yeni doğum yapan kadının yastığı altında ve yeni doğan bebeklerin göğsünde kurt dişinin konması kurt uzuvlarının hamilik işlevine olan inançların birer örneğidir.

Kurdun büyük güce sahip olan bazı uzuvlarına imrenen halk, o uzuvların icra ettiklerini kendi uzuvlarında görmek istediklerinden hareketle onlardan yararlanma yoluna başvurmuştur. Hiç uyumayan, her şeyi uzaktan görebilen ve kuvvetli bir görme gücüne sahip olan kurt gözündeki özelliklerin aynısını kendi gözlerinde bulundurmak amacıyla nöbet tutan veya bekçilik görevini yapan kişi, ölmüş veya öldürülmüş kurdun gözünü üzerinde bulundurması bu inancın bir örneği olduğu söylenebilir.

Küçük ve büyükbaş hayvanlar hep kurdun saldırısına uğramaktan korktukları için içlerinde kurda karşı büyük bir korku duygusu oluşmuştur. Dolayısıyla onun cansız cesedinden bile korkmalarına yol açmıştır. Bunu ölen veya öldürülen kurdun cesedi çiftliğe gömülürse bütün hayvanlar hastalanıp ölebileceği inancında görebilmekteyiz. Dolayısıyla havanların psikolojisini bozmamak için kurdun cesedinin hayvanların kalacağı yere yakın gömülmemesine dikkat edilir.

Tabu sayılan canlı ve cansız varlıkların çiğnenmemesinin gerektiği halk arasında çok yaygın bir inançtır. Türk inanç sisteminde kurdun tabu olup olmadığı tartışmaları bir kenara bırakarak bu hayvana karşı duyulan inançların toplum hayatında çok etkili olduğu gerçeği konusunda herkesin aynı fikirde olduğu söylenebilir. Dolayısıyla bu etkili canlı varlığın çiğnenmemesine hep dikkat edilmiştir. Aksi takdirde o etkili varlığın gazabına uğranır. Buna da örnek olarak kurdu öldüren kişinin, ileride büyük kötülük ve günahları işleyeceğine, dinden uzaklaşacağına ve günahlı olarak öleceğine inanılan inançlarda görülebilir.

Kurt, sürekli avcılarının silah namlusunun hedefi hâindedir. Avcılar onu gördükleri her yerde silah yağmuru altına alırlar. Dolayısıyla halk arasında savaşta kurt kafasının bulunduğu yerlerin sürekli kurşun isabetine maruz kalacağı inancı ortaya çıkmıştır. Bu inanç da halkın kendisini kurtla özümsemesinden ortaya çıktıği söylenebilir.

Kurt uzuvlarına yüklenen hamilik, koruyuculuk, kurtarıcılık, şifa getirci, murat-dilek verici, iyileştirici, kolaylaştırıcı, yara sarıcı gibi işlevler, kurdun tüyleri bir muska kumaşına konulup seyit tarafından üzerine okunup üflendikten sonra çocukların üzerine bulundurulursa hiçbir kötülüğe maruz kalmayacaklarına; kurdun derisi seyit tarafından üzerine okunduktan sonra çocuğun üzerine konulursa gelebilecek her türlü kötülüğün engelleneceğine; kurdun tüyleri bir tabakta yakılıp tütsüsü kısır kadının üzerine dolaştırılırsa hamile kalacağına; kurdun sağ ayağının kemiği cebinde bulunduran kişinin hasımlarını sürekli yenilgiye uğratacağına; kurdun sol ayağının kemiğini yanında bulunduran kişi, işleri ne kadar zor olursa olsun hiç yorulmayacağına; kurdun kanının, yaralara ve yanık yerlere sürülürse çok kısa bir süre sonra iyileşeceğine; kurdun kanı görme kabiliyeti zayıf olan gözün üzerine sürülürse iyileşeceğine; kurdun kanını suya karıştırarak içen kişinin taş kalpli bir insan olacağına; kurdun kuyruk yağı eritilip kel saçlara sürülürse saçın çıkacağına; yeni doğan bebeğe verilen süte kurt sütü karıştırılırsa çocuğun ileride cesaretli ve söz sahibi olacağına; korkmuş veya basılmış olduğuna inanılan ve sürekli ağlayan çocuğun kundağına bir kurt dişi veya kemiği konulursa iyileşeceğine; hamile kalamayan veya hamile olduktan kısa bir süre sonra düşük yapan veya da doğum yaptıktan kısa bir süre sonra çocuğu ölen kadının karnı üç gün veya yedi gün boyunca kurt derisi ile sarılırsa kısır kadının doğuracağına, hamileliğin iyi gidileceğine ve doğan çocuğun ölmeyeceğine; kurdun gözü sara hastalığı olan kişinin üzerine bulundurulursa sara nöbetine maruz kalmayacağına; kurdun pençesini muhafaza edip cebinde taşıyan kişi, karşısındaki insanı ikna etme konusunda çok başarılı olacağına; gerdek gecesinde damat ile gelin için hazırlanan yatağın altına bir parça kurt derisi bırakıldığı takdirde

damada güç vereceğine; kurt kemiğinin bir parçası bulunduğu eve bereket ve bolluk getireceğine; kurdun etini yiyen erkek adamın cinsellik gücünün artacağına; çekingen ve utangaç erkek çocuklara kurt ciğeri veya kurt kalbi yedirildiğinde cesaretli olacaklarına dair inançlarda açık bir şekilde görülmektedir.

Hayvanlarını kurttan korumak isteyen çoban, kurdun sevmediğine inandığı bazı yol ve yöntemlere başvurur. Bunun bir örneği de kurdun soğan kokusundan hoşlanmadığına inanan çobanlar sürülerini otlarken sürekli soğan yiyip kokusunu çıkarmaya çalıştıkları pratiğinde karşımıza çıkmaktadır.

Diğer Türk toplulukları gibi Hanekin Türkmenleri inanç sistemlerinde kurda o kadar yer ve önem vermiştir ki halk onun özelliklerini analize etmiş neyi sevip sevmediğini; ne yapıp yapmadığını; ne için uluyup ulumadığını vb. davranışları ile ilgili birçok yorum yapmaya çalışmıştır. Bunu kurdun diğer kurtlara bile güvenmediği; kurdun bir gözü açık diğeri kapalı olarak uyduğu; kurdun hasmını yenemediği zaman diğer kurtları çağırmak için yüksek sesle uluduğu; kurdun güçten düştüğü zaman diğer kurtlar tarafından yenildiği; gücünden düşen kurdun, diğer kurtlara yem olmamak için onlardan uzak bir yere gitmeyi tercih ettiği; kurdun, koyun sürüsünden koyun kapmak için köpeği aldatmak üzere yerini değiştirerek ulumaya başladığı; kurdun koyunu ilk yakaladığında kendisine karşı direnmesini önlemek için onun kafasına vurarak bayılttığı; kurdun, genellikle güneşin çıktığı saatlerde sürüye musallat olduğu; karşısında siyah kurt gören kişinin yakın zamanda bir kaza sonucunda öleceği; karanlıkta kurdun gözünün içine uzun süre korkmadan bakan kişinin cesareti artacağı; kurt arkasından yürüyen veya koşan insanın hayır ve bollukla karşılaşacağı şeklinde yapılan yorumlarda görülebilir.

Halk bu yorumlarla yetinmeyerek kurdun insana saldırısı ile ilgili yorumlara da gitmiştir. Örneğin, kurdun insanın sağ tarafından çıkıp saldırırsa onu yeneceği, sol tarafından çıkarsa ona yenik düşeceği; kurdun saldırdığı insan vücudunda bırakacağı yara izinin hiç gitmeyeceği şeklinde yapılan yorum örnekleri bize göstermektedir.

Birçok hayvan gibi kedilerin de kurttan korktuğuna inanılmaktadır. Bu yüzden insanlar fareden korktukları için kediyi ona musallat ettikleri gibi kuşbazlar kuşlarını kedilerin saldırısından korumak amacıyla kuşların bulunduğu yere kurt kafasını dikerler. Hâl böyleyken kedilerin buraya yavaşmaya cesaret edemeyeceklerine inanılmaktadır. Bu durum kurdun hamilik işlevine bağlanabilir.

İlçe Türkmenleri arasında kurt derisinden yapılan minder, kemer, cüzdan, silah veya hançer kılıflarının çok değer verilen insanlara hediye olarak verilmesi, bu hayvana ne kadar önem atfedildiğinin bir göstergesi sayılır.

Sonuç

Geniş bir coğrafyada yayılan Türk halk kültürünü Irak'ta temsil eden Türkmenler arasında yaşayan Türk halk inançlarının birçoğu Türk dünyasının muhtelif yerlerinde yaşayan Türk topluluklarının halk inançları ile benzerlik ve hatta çoğu zaman aynılık gösterdiği görülmektedir.

Türk halk kültüründe mevcut unsurların çoğu hangi coğrafyada olursa olsun Türk insanları tarafından aynı derecede benimsendiği, muhafaza edildiği ve canlı tutulduğu birçok bilimsel çalışmada verilerle ortaya konulmuştur.

Çok köklü, zengin ve rengârenk bir kültüre sahip olan Türkler gittikleri coğrafyada yeni tanıştıkları kültürlerle uyum sağlarken o kültür mensuplarından etkilendikleri kadar da etkilerler ve kendine özgü olan kültür unsurlarını muhafaza etmeyi ve yaşatmayı bilmişlerdir. Hatta uzun bir süre Türklerle yaşayan birçok etnik grup Türklerden o kadar etkilenmişler ki artık kendileri bir Türk olarak takdim etmekten çekinmeyecek bir duruma geldikleri söylenebilir. Bunlar için Yaşar Kalafat'ın kullandığı "Türk Kültürlü Halklar" tabirinin çok geçerli olduğu düşünülmektedir. Bu daha önce Irak ve Bağdat'ta yaşayan Arap ve diğer etnik grupların halk kültürü ile tarafımızdan yapılan çalışmalarda da dikkatimizi çekti.

Irak'taki coğrafi konumu itibarıyla Hanekin ilçesi Türkmen coğrafyasının son noktalarından biri olarak sayılabilir. Irak'ın diğer Türkmen il ve ilçeleri gibi Hanekin ilçesi konumu itibarıyla yüzyıla aşkın bir süreçte Türkiye ve Türk dünyası ile doğrudan fiziki olarak irtibat hâlinde olmamasına rağmen hâlen burada yaşayan Türkmenlerin, Türklük kimliklerini muhafaza etmeleri, kültürlerini yaşatmaları, dilleri, inançlarını, örf adetlerini korumaları ne denli köklü bir millete mensup olduklarının göstergesi sayılır.

Orta Asya, Balkan, Anadolu ve diğer coğrafyalarda yaşayan Türkler için tarihin derinliklerinden çıkıp günümüze gelen Kurt motifinin varlığı ve önemi bu çalışma vesilesiyle Irak'ın Diyale ilçesine bağlı Hanekin Türkmenleri arasında günümüzde de yaşatıldığı görülmüştür.

Irak Türkmenleri arasında kurtla ilgili bu çalışmada yapılan tespitlerin büyük bir kısmı Türk dünyasının muhtelif yerlerinden (Kalafat, 2008, 2009, 2012) yapılan tespitlerle benzerlik ve ortaklık göstermektedir.

Kaynakça

- Arık, D. ve Eroğlu, A. H. (2017). *Halk İnanışları El-Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Artun, E. (2011). *Türk Halk Edebiyatına Giriş Edebiyat Tarihi/Metinler*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Artun, E. (2014). *Ansiklopedik Halkbilimi/ Halk Edebiyatı Sözlüğü Terimler- Motifler - Kavramlar*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Atsız, H. N. (1992). *Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Baysan Basım ve Yayın Sanayi A.Ş.
- Bayatlı, N. Y. (2011). *Irak Türkmen Folklorunda Halk İnançları*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Çobanoğlu, Ö. (2004). *Türk Dünyası Ortak Atasözleri Sözlüğü*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Çoruhlu, Y. (2006). *Türk Mitolojisinin Anahtarları*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Eyüboğlu, İ. Z. (1987). *Anadolu İnançları/ Anadolu Mitolojisi İnanç- Söylence Bağlantısı*. İstanbul: Geçit Kitabevi.
- Çoruhlu, Y. (2006). *Türk Mitolojisinin Anahatları*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Kalafat, Y. (2008). *Türk Kültürlü Halklarda Halk İnançları, Türk Halk İrfanında Kurt*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Kalafat, Y. (2009). *Türk Kültürlü Halklarda Halk İnançları, Türk Halk Tefekküründe Kurt-2*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Kalafat, Y. (2012). *Türk Mitolojisinde Kurt*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Kaya, D.(2007). *Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimler Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınevi.
- Güven, M. (2003). “Oğuz Kağan Destanı’nda Hayvanlar”. *Millî Folklor*, 57, Yıl: 15, 84.
- Ögel, B. (2003). *Türk Mitolojisi I (Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Ögel, B. (2002). *Türk Mitolojisi II (Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Uraz, M. (1994). *Türk Mitolojisi*. İstanbul: Düşünen Adam Yayınları.

Kaynak Kişiler

1. Feride Abbas Camcı, 1960 Hanekin doğumlu, ev hanımı.
2. Nida Nazar Nazım, 1963 Hanekin doğumlu, öğretmen.
3. Nezire Şefik Ahmet, 1949 Hanekin doğumlu, ev hanımı.
4. Nazım Ali Hüseyin, 1953 Hanekin doğumlu, araba tamircisi.
5. Fuat Murat Abdulkadir, 1937 Hanekin doğumlu, emekli memur.
6. Hatice Murat Abdulkadir, 1939, Hanekin doğumlu, ev hanımı.
7. Vidat Salah Merdan, 1945 Hanekin doğumlu, emekli memur.
8. Zübeyde Dayı Kamil, 1948 Hanekin doğumlu, ev hanımı.
9. Muhittin Ali Hancer, 1950 Hanekin doğumlu, esnaf.
10. Fazıl Ali Yar Murat, 1945 Hanekin doğumlu, esnaf.
11. Abbas Ali Yar Murat, 1947 Hanekin doğumlu, esnaf.

12. Bakır Abdalbaki Nafi. 1951 Hanekin doğumlu, emekli öğretmen.
13. Cahide Nizam Ali, 1954 Hanekin doğumlu, ev hanımı.
14. Emine Sultan Hamit, 1959 Haenkin doğumlu, ev hanımı.
15. Kemal Mustafa İhsan, 1956 Hanekin doğumlu, emekli memur.

Extended Summary

A wolf is a living being that has been able to maintain its existence among Turks from ancient times to the present day. It has been entrusted with roles such as protection, treatment, the fulfillment of wishes and demands, and brings blessing and happiness. Whereas the Turks who live in different regions gave the same importance and belief into it, and at the same level, show us the extent of his great and important place in their intellectual system and beliefs. As the Turks believe and think that they have been originated from the wolf and have preserved this belief over many ages and different countries have established and narrated a different story about them, they still maintain its existence in different fields according to what was reached in different studies. Especially since the wolf has become a national symbol for the Turks, and this is what we see in the different areas of cultural and social life of the Turks. This is reflected in the literature and folklore of the Turkish Turks and the Turks who live in different geographical areas in the world, where we see the presence of the wolf in stories, folk tales, myths, epics, elegies, chants, poems, folk proverbs, metaphors, riddles, and other products of folk literature.

If we compare the position that the wolf occupies in the Turkish folklore, we find that it has advantages and characteristics that make it distinct in all respects over other animals in the imagination of the Turkish folklore, as the wolf is a symbol of courage, confrontation, strength, victory, immortality and spreading terror in the hearts of enemies, and the wolf has preserved a quality in Turkish folk beliefs over thousands of years. The ancient Turks believed that the wolf is a creature that represents the god on earth. At the same time, Turks believe that the wolf represents the souls of their ancestors and their parents who died. Accordingly, they must show him mercy and love and avoid his anger, or do action that irritates him, otherwise his anger will befall them.

Based on this belief, the wolf has become a sacred animal for the Turks who live in various parts of the world. It is also useful to show that the wolf is not only present in the Turkish folklore, but rather in the heritage of many Arab, European and people worldwide, but its presence among the Turks differs in form and content from its presence among other people. As myths about the formation of the Turks indicate that the Turks were raised from a wolf.

According to one of these myths, one of the lords of the Huns wanted to marry his two beautiful daughters to god, so he built a palace and then put his two daughters in it. While the two beautiful daughters were imprisoned in the palace waiting for the god to marry him, a wolf came in, and they believed that it was the god, and they married it, from this marriage the nine Oghuz were born and they represent the origin of the Turkish Oghuz tribes.

The other Turkish originated myth indicates that the Turks were defeated and killed by the enemy, except for a ten-year-old boy. The enemy soldiers cut off his feet and hands, and then left him alive. After the enemy had gone, the god had sent down a female wolf from heaven to take care of this child and after he reached the age of adulthood, he married the female wolf, and it gave birth to his ten sons

who represent the authentic Turkish race, and these sons were the reason for the perpetuation of the Turkish race to this day.

In addition to this, there are many legends, tales, folk stories, and novels in which the wolf is a major element. All these literary products made the wolf a symbol of the Turkish civilizations, empires, and states that were established throughout history until today.

Iraqi Turkmen separated from the Turkish culture physically during the fall of the Ottoman Empire, but they are one of the Turkish societies that were able to preserve their culture, intellectual system, values, customs, traditions, national identity and all that carries the national identity elements that they inherited from their ancestors; as the geography in Iraq ruled over, the Turkmen are living with different nationalities and societies. But this did not weaken them socially and culturally, in contrast, having a rich and rooted culture enabled them to influence these nationalities and societies. Especially since the Turkish presence in the geography of Iraq was not limited only to the establishment of the Ottoman state in it, but rather several Turkish states were previously established, namely the Seljuk state, the Atabeg, the Ilhans, the Jalayirid Sultanate, the black sheep and the white sheep. All these Turkish states were established and lasted for certain periods of time. The Iraqi culture has become varied and rich because it influenced and affect the cultures of these Turkish countries.

Today we find many common points among the elements of the Iraqi people who belong to different nationalities. These common points, if properly have investigated, will be an element of strength and unity among the Iraqi people, and at the same time they will represent a bridge for cultural, social and literary communication between the Iraqi people, the Turks of Turkey and the Turks who live in different Arab, European or Asian countries.

The Turkmen of Iraq live today in all the governorates of Iraq, but their heavy presence is in the governorates of Kirkuk, Arbil, Mosul, Salah Al-Din and Diyala, whether in the center of the governorate, the districts, sub-districts or villages that belong to these governorates.

In this study, the topic of the wolf is addressed in the folklore of Turkmen in Khanaqin, Diyala Governorate. As sixty-one proverbs, three children's games, and sixty-three beliefs are collected from oral sources and are grouped and dealt with separately. The texts of the proverbs that we have collected are written down by preserving the accent of Khanaqin's Turkmen. On the side of each text, the proverb is written in the modern Turkish language as well. In conclusion, the results that we have reached are evaluated based on the material covered and studied.